

*Toptaş poate fi considerat
egalul lui Orhan Pamuk.
Este un scriitor la fel de
înzestrat.*

**THE SYDNEY MORNING
HERALD**

Tărâmul celor fără umbră

**HASAN ALI
TOPTAŞ**

1

Bărbierul și-a ridicat foarfeca în aer, ca pentru a închina în sănătatea mea:

– Poftește înăuntru, domnule!

Se prea poate ca ucenicul lui să fi rostit același lucru, însă vocea nu i s-a auzit; doar a deschis gura și a închis-o. Se învârtea în jurul scaunului cu pași mărunți și repezi, cu ochii țintă la bărbier. Oricare ar fi fost melodia pe care o deslușea în țcănitul foarfecii meșterului său, părea că dansează pe ea. Din când în când, le arunca o privire bărbaților așezați în colț. Spectatorii, fără îndoială, erau pierduți în decor și nu suflau o vorbă, în timp ce foarfeca țcănea mai departe.

Dintr-odată, țcănitul s-a oprit. Mușteriul s-a dat jos de pe scaun, clătînându-se. Sarabanda îl sleise de puteri. Abia dacă a reușit să se adune ca să își ia haina pe el. I-a dat un bacșiș ucenicului, apoi s-a întors către bărbier:

– Încă mă doare pe dinăuntru, a spus el. Încă n-am trecut peste...

Bărbierul nu a răspuns nimic; vreme îndelungată nu a făcut decât să stea acolo, în picioare, privindu-l pe bărbat cum se îndepărtează. Apoi s-a întors către mușterii. Unul dintre ei s-a fâțâit pe scaun, ca pentru a-i da de înțeles că el urmează la rând. Mătăniile care îi atârnav din mână, legănându-se, erau negre precum cărbunii. Dar dacă era un semn, bărbierul nu a băgat de seamă, ori poate că acesta îi era felul de a face cunoscut faptul că nimeni nu dansa în prăvălia lui fără ca el să poruncească. Fiindcă s-a întors către bărbatul de lângă mine, cel cu țcălie.

– Tu urmezi, i-a zis.

„Și așa începe următorul dans“, mi-am spus. Bărbatul s-a ridicat fără o vorbă și s-a îndreptat spre scaun. Ucenicul aștepta în picioare, cu prosopul pregătit. Bărbierul stătea de partea cealaltă a tejghelei, cercetându-și aparatele de ras, dar din când în când ridica ochii și arunca o privire în oglindă, ca să îl măsoare pe bărbatul cu țcălie. Ochii îi luceau: ceva din ei aducea cu securea unui călău. „Ceea ce îmi spune că dansul acesta va fi sângeros“, mi-am zis în sinea mea.

S-a auzit clinchetul mătăniilor și felul în care cărbunii aceia mărunți se loveau unii de alții trăda furie: posesorul lor era un bărbat căruia nu îi plăcea să fie trecut cu vederea. Acum mătăniile, și nu foarfecile, erau cele care țineau ritmul – și vorbeau despre sânge. Toți dansatorii se aflau, în sfârșit, la locul lor. Bărbatul cu țcălie aștepta în scaun, înclinat, în tăcere, gata să fie sacrificat. Bărbierul își alesese lama. Ucenicul i-a potrivit bărbatului un cearșaf alb în jurul umerilor și i l-a tras în jos, peste genunchi – ca să adune sângele, poate?

S-a așternut o liniște adâncă.

Până când bărbierul a spus:

– De ce nu vorbești, domnule?

– Ce-ar fi de zis? am răspuns.

Vocea mi-era încordată, căci acum fusesem și eu prins în acest dans.

– Orice, a spus bărbierul. Numai să vorbești.

Replica lui din deschidere, fără îndoială. Un călău dorea să stoarcă de la un bărbat cât de mult se putea înainte să îl cheme pe scaun. Ochii lui ca două mărgelile se tot aprindeau, pentru ca apoi să se întunece iarăși, tăinuindu-i securea cu atât mai bine.

– De pildă, mai scrii romane? Vorbește despre asta.

– Mai scriu, am spus, cu cea mai seacă voce pe care o aveam.

Am ridicat privirea, ca să cercetez schița pe care o prinsese în cuie pe perete: un porumbel uriaș, executat în cărbune. Fumul de țigară o îngălbenise într-o câțva și marginile începuseră să i se încrețească.

– Cum se numește?

Ochii ni s-au întâlnit în oglindă.

– Dacă te referi la romanul meu, am spus, cu vocea sunându-mi cumplit de străină, nu știu încă.

Clinchetul mățăniilor negre precum cărbunii a încetat. Bărbierul și-a lăsat pământul deoparte. A privit lung în stradă. Luciul tăișului de secure i s-a arătat din nou în ochii mici, dar era deja în altă parte. Zbura pe străzile orașului, spre un loc îndepărtat, de dincolo de munți. Poate că lăsase în urmă acolo ceva din el însuși: ceva ce nu putea lua cu sine. Poate că undeva acolo se afla un sat cu o prăvălie la fel ca asta și cu un bărbat în haine de bărbier, care din când în când întorcea capul, ca să privească într-aici.

2

Atunci a întors capul către muhtar*, care trecea prin piața satului. Cei doi bărbați și-au făcut cu mâna, ca de la mare depărtare.

– De-acum ești unul de-ai noștri, a murmurat muhtarul, văzându-și mai departe de drum.

Și-a îngăduit un zâmbet. Drept acasă l-a purtat zâmbetul acesta, însuflețindu-l și ajutându-l să uite cât de mult îl sleiseră de puteri alegerile. Când a intrat pe poartă, în curte, nevasta lui presăra măslina peste o salată verde.

A întrebat, cu brațul spânzurându-i în aer:

– Ai câștigat?

Muhtarul și-a scos pălăria și a azvârlit-o spre ușă.

– Am câștigat, a spus. Sunt din nou muhtar!

A săltat în sus pe scări, spre acoperiș**, unde s-a așezat cu picioarele încrucișate în fața hornului. Pe tava din fața lui se

* În Turcia, conducător ales al unui sat sau cartier, cu atribuții similare primarului.

** În arhitectura vernaculară anatoliană, acoperișurile sunt plate, iar în zonele foarte calde (mai ales sud-estul Anatoliei), vara se doarme pe ele.

aflau un pui înăbușit, cu picioarele în sus, o solniță, câteva yufka* tăiate în sferturi și o sticlă de raki**. Acesta era ospățul lui de învingător; cerea să îi fie pregătit o dată la patru ani. Mijea ochii cu fiecare îmbucătură, privind mai întâi afară, către stânci, apoi către acoperișurile de lut ale satului, întunecate în umbra lor, după care își umezea mustața în raki. Mustața asta mai avea până să își însușească pe deplin autoritatea cuvenită; dar cu fiecare an, în ea răsărea tot mai mult alb.

Muhtarului i-a venit un gând cum că nu era sat mai departe de Stat decât acesta și nici mai departe de Dumnezeu***. De fiecare dată când ridica paharul, privirea îi străpungea noaptea în ale cărei falduri se îngropau stâncile, tânjind să zărească tot ceea ce ascundeau de ochii lui: vârfurile munților, depărtările pădurii, tăpșanele și pășunile. Apoi se întorcea să privească spre orizont, spre câmpiile cu lărgimi de necuprins. Ce ar trebui să se întâmple, se întreba el, pentru ca Dumnezeu să îi bage în seamă, pentru ca Statul să întoarcă măcar o dată capul spre ei și să le înregistreze existența? Până și ideea îl făcea să râdă pe muhtar. La fel de bine ar fi putut să se întrebe ce ar trebui să se întâmple pentru ca munții aceștia să se năruie. Dar asta era o blasfemie! S-a căit de îndată, murmurând numele tuturor, de la negustor la fierar, de la luptător la doctor.

* Foi subțiri din aluat nedospit, specifice bucătăriei anatoliene, în care se pune mâncarea și se consumă sub formă de rulou.

** Băutură alcoolică fabricată în principal din struguri și anason, asemănătoare cu ouzo sau arak, care se consumă de obicei cu apă și gheață. În Turcia este supranumită și „lapte de leu“ (*aslan sütü*), datorită culorii albe pe care o dobândește la amestecul cu apa și datorită efectelor asupra băutorului.

*** Am optat în traducere pentru „Dumnezeu“ în loc de „Allah“ din dorința de a menține sensul cât mai apropiat de originalul în turcă, unde apare *Tanrı*, care înseamnă „divinitate“, „Dumnezeu“; însă denumirea nu este folosită în sensul particular, impropriat de creștinism, cu toată trena de semnificații teologice, cât mai curând în sensul primar și universal, transcultural.

Poate că nici nu avea motive să bea atât; Statul nu aștepta invitații. Azi sau mâine ar fi putut să se strecoare până aici și să le smulgă toate câmpiile astea. Ar fi înălțat un steag la intrarea în oficiul muhtarului, proclamându-și existența. Acest miracol neașteptat i-ar fi surprins pe cei vechi, fără îndoială: din copilărie tot auziseră despre acele canale de irigații care le fuseseră făgăduite; o viață întreagă răspândiseră aceste vești. Ba chiar, în ajunul unor alegeri, au susținut că veniseră niște deputați până în câmpie, ca să discute despre direcția în care ar fi trebuit să o ia canalele, că își scosese rășchii și cazmalele și că măsuraseră drumurile. Cu toate că, de fapt, nimeni din sat nu văzuse pe nimeni în câmpie. Nu ar fi avut cum; la vremea la care o luaseră în josul zecilor de drumuri ca să ajungă la acești bărbați, probabil că ei se aflau deja la jumătatea drumului spre capitală.

Muhtarul a dat pe gât ce îi mai rămăsese în pahar. Și-a mângâiat mustața. Îi era frig; și totuși, răsuflarea aproape că i se tăia. Și-a încheiat haina și a încercat să se ghemuiască înăuntrul ei, până când i s-a desfăcut un nasture și a trebuit să se îndrepte din nou.

Apoi și-a dat seama că e cu nevasta lui, în brațele fiului său, în capul scărilor. Nevasta nu spunea nimic, dar fiul lui dădea din cap și mormăia ceva nedeslușit. Spusele lui nu aveau niciun înțeles pentru muhtar, care se tot răsucea în încercarea de a-i zări chipul. Până și asta îi era peste puteri când au început coborârea; de fiecare dată când capul îi venea în față, abia dacă mai putea respira. Se apropia de pat când, cu un răcnet teribil, a început să verse. Îi veneau înapoi pe gât felii de roșii. Din gură îi atârnavă frunze de salată zdrențuite. Ochii i se bulbucau ca la taur; cu o mână se ținea de stomac, în vreme ce cu cealaltă băjbăia prin aer. Capul i s-a prăbușit pe pernă și a tras adânc aer în piept. Oare cât stătuse acolo sus, pe acoperiș, bând raki? Toată noaptea, pesemne.

– Astăzi să nu mă treziți până diseară, a spus.

3

Bărbierul era încă la fereastră, privind spre piața satului. Ochii îi luceau ca securile călăilor.

De când ajunsese în acest loc, nu rostise o vorbă în afară de cele absolut necesare. Și să își fi dorit să vorbească, nu ar fi avut ce să spună, căci nu își amintea nimic din trecutul lui. Știa numai că venise de la mare, de la foarte mare depărtare. Dar nu avea nicio amintire a locului din care plecase și nici nu știa dacă fusese voința lui să vină în acest sat, sau pe ce drumuri călătorise, sau cu ce țintă. Plăsmuise în minte o sută de răspunsuri posibile și le nimicise unul câte unul. „Poate că am locuit într-un oraș“, și-a spus într-o bună zi. „De pildă, într-o casă cu balcon, dând spre o grădină. Cu o soție, dintr-acelea care ți-ar putea apărea în vis. Și cu copii. Și cu o prăvălie, bineînțeles, dacă sunt bărbier. Pe o stradă forfotindă, pe colț. Și cu mușterii: unii tineri, alții bătrâni, unii cărora nu le tăcea gura, alții care n-ar fi scos o vorbă nici în ruptul capului... Aveam și eu problemele mele. Și problemele mușterilor mei. Erau lucruri pe care nu le puteam cumpăra,

lucruri pe care nu le puteam vinde, lucruri pe care nu le puteam face sau spune și locuri în care nu puteam merge...”

Să se fi săturat el oare de toate astea? Să se fi smuls din încheștarea orașului și să fi fugit în munți? Să își fi aruncat bărbierul uneltele meșteșugului într-un geamantan și să fi pornit la drum prin întuneric, ca să rătăcească, pierdut, prin noaptea vrăjtită? Ce munți străbătuse și ce câmpii? Să își fi închipuit el oare, cine știe cum, că Cingil Nuri, singurul bărbier al satului, alesese tocmai acel moment ca să își părăsească meseria și să coboare din munți, înființându-se în fața oficiului muhtarului?

Nu putea răspunde la niciuna dintre aceste întrebări.

Tot ce știa era că ar fi putut încă să locuiască într-un oraș. Ar fi putut să se aple în prăvălia lui chiar în clipa asta, cu spatele la săpunuri și la creme, privind pe fereastră, în stradă. Doar dacă nu cumva ochii îl purtaseră deja până în străfundurile celuilalt tărâm, până într-un loc atât de îndepărtat, încât nici măcar mușteriu cu țăcălie nu îl văzuse vreodată.